

Ethiopië wordt volwassen

Niet elke sierteler in Ethiopië is succesvol en niet alle rekeningen worden tijdig betaald. Kassen staan leeg of zijn te koop. En ja, de banken en de regering worden strenger. Maar om nou te spreken over een sector die aan het omvallen is, zoals sommigen doen, dat gaat veel te ver. Het Afrikaanse land biedt namelijk nog volop kansen, en telers grijpen die.

Hans Neefjes
hneefjes@hortipoint.nl

En groei van nog geen 100 ha sierteelt tot zo'n 1.000 ha in de afgelopen vijf jaar. In Ethiopië gebeurde het. De regering zag de sierteelt wel zitten. Het genereert buitenlandse valuta en daaraan is gebrek in het land. Er is wel export, maar de importstroom is veel groter. En voor import moet je buitenlandse valuta hebben. Daarnaast zag de regering in buurlanden dat de sierteelt veel werkgelegenheid biedt. Inmiddels werken er naar schatting 70.000 mensen in die sector. Dat aantal komt overeen met 0,1% van de totale bevolking. Is dat veel? De overheid vindt van wel want ze spreekt over de tuinbouw als het 'grootste opleidingsinstituut van Ethiopië'.

Met lokkertjes als gunstige leningen, belastingvrije import en vrijstelling van belasting in de eerste vijf jaar, wist de overheid diverse ondernemers tot de sierteeltsector te verleiden. Ondernemers uit eigen land en uit het buitenland. Zo'n 85 sierteeltbedrijven zijn er nu gevestigd. De meeste zijn lid van de Ethiopian Horticulture Producers and Exporters Association (EHPEA).

Overleven moet nu

In 2008 bedroeg de export zo'n 850 miljoen stelen met een tegenliggende waarde van € 120 miljoen. Meer dan dubbele cijfers ten opzichte van het jaar daarvoor. Dergelijke groeicijfers zijn nu van de baan. De wereldwijde economische tegenwind gaat name-

lijk niet aan Ethiopië voorbij. Bedrijven vallen af, rekeningen blijven liggen. Voorzitter Tsegaye Abebe van de EHPEA vroeg daarom eind maart, tijdens de Hortiflora in Addis Abeba, om coulanche bij banken en veredelaars. De sector maakt moeilijke tijden door. Een rondreis langs bedrijven leert echter dat er nog genoeg ondernemerschap en potentie in Ethiopië aanwezig is. „We moeten nu overleven. Zwakke bedrijven vallen af. Maar we komen er als sector sterker uit”, zo is het veelgehoorde geluid onder telers, adviseurs en beleidsmakers.

Exportvergunning intrekken

Eind 2008 moest iedere sierteler zich bij de centrale bank melden. Er kwam te weinig harde valuta terug uit het buitenland. Telers moesten daarom met cijfers aantonen wat ze uitvoerden en wat ze verdienden. Er werden zelfs inlogcodes opgevraagd om de veilingcijfers van bedrijven te bekijken. Als de boel niet klopte, dan werd de exportvergunning tijdelijk ingetrokken. Telers vinden dit een te rigide maatregel, want de papierwinkel rondom export en verkoop is groot. Een foutje bij een bank, de veiling, de teler of de douane kan zomaar zijn gemaakt.

Maar zo'n foutje kan toch niet zomaar leiden tot een exportstop? Geert Westenbrink, agrarisch specialist bij de Nederlandse ambassade in Addis Abeba, deelt die mening met telers. „De manier waarop de

FOTO S. HANS NEEFJES

Hypericum is een van de belangrijkste zomerbloemen in Ethiopië

regering het monetaire beleid controleert is te streng. Het schrikt ook nieuwe ondernemers af. Er moet iets gebeuren, want de goede ondernemers leiden nu onder de slechte.” Westenbrink laat momenteel door een onafhankelijke partij een kostprijberekening maken om de beleidsmakers aan te tonen dat er soms geen geld wordt verdiend met rozen of andere bloemen.

Telers maken het de overheid ondertussen moeilijker om diep in hun boekhouding te kijken. Veruit de meeste telers verkopen hun bloemen inmiddels niet meer op eigen naam. Voor een vast bedrag leveren ze nu aan hun uitpakbedrijven in het buitenland. Dat bedrag, meestal 10 cent per steel, gaat terug naar Ethiopië. Het geld dat de uitpakbedrijven vervolgens verdienen met de verkoop van de bloemen, is een zaak voor de teler en krijgt de regering niet te weten.

Eisen regering niet reëel

Een ander voorbeeld waaruit blijkt dat het ondernemen in Ethiopië niet zo vrijblijvend meer is als sommigen denken. De regering sommeert telers steeds meer om met het land dat ze toegewezen hebben gekregen iets te doen. Het land is weliswaar gepacht, maar dat wil niet zeggen dat het lang braak mag liggen. Ook deze opstelling van de overheid leidde tot stevige discussies. „Op dit land werkten vroeger nog geen tien man. Nu werken er honderd en het geld dat we verdienen is bovendien veel meer dan dat die boertjes realiseerden. De eisen van de regering zijn niet reëel. Ze denken dat je zomaar een paar hectare kas uit de grond stampst en vervolgens geld gaat verdienen”, verwoordt een zomerbloementeler.

Geert Westenbrink is ook over dit punt in gesprek met banken en overheid. Het opleiden van bankpersoneel is een van zijn doelen. „In Nederland hebben banken agrarisch specialisten, in Ethiopië nog niet. Daarom begrijpen telers en banken elkaar niet altijd even goed.”

Alle teeltgebieden in Ethiopië liggen rond de hoofdstad Addis Abeba. Daar bevindt zich ook het vliegveld.

Rozen vernietigen

Een reëel probleem ziet Westenbrink in de afdracht van royalty's. Net als de overheid en telers overigens. En dan gaat het vooral over rozen, waar 80% van het areaal mee is gevuld. Een rozenstek kost zo'n 30 cent. Daar bovenop komt € 1 aan royalty's.

De betalingsmoraal is niet bij alle telers in Ethiopië goed. En ook illegale vermeerdering komt voor. Enkele rozenveredelaars lieten daarom uit onvrede verstek gaan tijdens de onlangs gehouden beurs Hortiflora. Westenbrink wil echter ook met hen binnenkort aan tafel om over deze problematiek te praten. Er moet in dit land nog het nodige aan regelgeving veranderen om het kwekersrecht goed uit te kunnen voeren, en volgens Westenbrink heeft de overheid de intentie om hieraan te werken. Tot dan is het op het vliegveld vernietigen van rozen de meest adequate actie die veredelaars kunnen uitvoeren. Vooralsnog is dat niet gebeurd.

Diverse rozentelers laten desgevraagd weten dat zij het betalen van royalty's zien als iets noodzakelijks. „Als je je wilt blijven verbeteren, moet je kunnen beschikken over de beste cultivars. Als je bezig bent met de lange termijn, dan betaal je gewoon royalty's”, zo zeggen telers. Van veredelaars verlangen zij wel een strikter uitgiftebeleid. „Als je royalty's betaalt, wil je enige bescherming. We weten dat er veel vraag is naar de echte toppers in het assortiment, maar als veredelaars te veel van een cultivar uitgeven, verdienen de telers niets. En dat zien we helaas nog wel eens

Roos is goed voor 80% van het areaal in Ethiopië.

Luchttransport biedt export meer faciliteiten

Luchtvracht wordt door veel telers in Ethiopië genoemd als voornaamste knelpunt van de sector. Daarmee bedoelen ze alles wat daarmee te maken heeft: de vrachtcapaciteit, de administratieve afhandeling, de doorlooptijd en koeling van de producten op het vliegveld et cetera. De bloemen en stekken kwamen het land niet goed uit. De onstuimige groei van het aantal exportdozen liep duidelijk niet in de pas met de ontwikkelingen op het gebied van luchtvracht. De regering had via Ethiopian Airlines lange tijd de regie.

Slechts enkele telers organiseren hun luchtvracht zelf, bijvoorbeeld door het mee te sturen in de buik van een passagiersvliegtuig van de KLM. Dergelijke routes zullen telers waarschijnlijk blijven gebruiken voor export, maar in mindere mate. Er zijn sinds begin 2009, naast de Ethio Horti Share Company, namelijk twee nieuwe partijen die zich specifiek richten op luchtvracht en de logistiek daar omheen: Freshport en Flowerport.

Jarenlang aandringen van telers, veiling FloraHolland en partijen als Sher (Gerrit en Peter Barnhoorn), J. van de Put Fresh Cargo Handling en bemiddeling van de Nederlandse ambassade heeft uiteindelijk toch geleid tot meer faciliteiten voor de exporterende bedrij-

ven. Het blijft niet bij extra vliegtuigen en logistieke verbeteringen. Er komt op het vliegveld in Addis Abeba tevens uitbreiding naast de huidige 2.000 m² overslag- en koelruimte voor bederfelijke waar als vlees en bloemen. De extra 7.000 m² is speciaal bedoeld voor de overslag en koeling van bloemen en groenten. Diverse ketenpartners uit de groente- en sierteeltsector zijn bij de totstandkoming van het complex betrokken. Mede omdat men inziet dat afzet, bewaring en transport steeds meer maatwerk wordt. De eisen nemen toe. De bouw zal naar verwachting dit jaar beginnen. Over twee jaar moet het nieuwe complex operationeel zijn.

Freshport

De oude op- en overslagruimte op het vliegveld in Addis Abeba voor bederfelijke waar is de plek waaruit Freshport opereert. Ook de zes vrachtwagens (met koeling) van de Ethiopian Perishable Logistics (EPL) hebben hier hun uitvalsbasis. In 2006 werd deze private overslag- en koelruimte verlaten door Ethiopian Airlines. Het enige wat (wegens veiligheidsbeleid) nu nog ontbreekt is toestemming om de dozen op platen via dolly's over het terrein van het vliegveld richting

de vliegtuigen te brengen. Niemand durft te zeggen wanneer dat voor elkaar is. Tot dan maakt Freshport gebruik van de nieuwe, algemene koel- en overslagruimte van Ethiopian Airlines. Veiling FloraHolland, J. van de Put Fresh Cargo Handling, en twee Ethiopiërs zijn partners in zowel EPL als Freshport. Het is een PSOM-project. Er wordt voorlopig gevlogen met Emirates op woensdag en vrijdag. Meer service volgt wellicht volgend seizoen. De totale capaciteit bedraagt ongeveer tachtig ton per week. J. van de Put Fresh Cargo Handling verzorgt de afhandeling in

Amsterdam en het vervoer richting de klanten. FloraHolland houdt toezicht en biedt de mogelijkheid om al in Ethiopië gemengde orders op transport te zetten.

Flowerport

Flowerport is een initiatief van Sher Ethiopië. De eigenaren Gerrit en Peter Barnhoorn werken met Ethiopisch management. Met Flowerport Logistics verzorgen ze al zo'n twee jaar gekoeld transport per vrachtwagen. Het wagenpark wordt binnenkort uitgebreid van zes naar tien vrachtwagens. Ook de afhande-

De luchtvaart breidt uit, net als de koel- en overslagruimte.

ling op het vliegveld neemt dit bedrijf voor zijn rekening. Sinds maart 2009 is Flowerport Cargo actief. Op maandag, woensdag en zaterdag gaat een 747 van Ethiopian Airlines naar Luik. De capaciteit van dit vliegtuig is 100 ton. Ethiopian Airlines kan er meestal maar 80 ton in krijgen. Door slim te stapelen en gebruik te maken van banden en kartonnen hoekstukken, wist Flowerport de capaciteit op te krikken tot ruim 90 ton. Op vrijdag vliegt Flowerport met maximaal 40 ton richting Frankfurt. Met eigen vrachtwagens worden de dozen naar de veiling in Nederland of klanten in Europa gereden. Die dienst biedt het bedrijf ook aan voor vluchten met andere maatschappijen. En ook het transport van groenten, koffie of andere producten gaat Flowerport niet uit de weg. De planning is om voor het einde van het jaar zeven dagen per week te vliegen.

Ethio Horti Share Company

De meeste exportbloemen en -stekken uit Ethiopië werden lange tijd verhandeld via de Ethio Horti Share Company (EHSC), opgericht in 2004 door telers en exporteurs. Zij regelde

bijna al het transport door de lucht. Ze huurt vrachtcapaciteit bij Ethiopian Airlines, collecteert producten van siertelers en zorgt voor de afhandeling van de luchtvracht op het vliegveld. Zes vluchten per week werden er georganiseerd. Alleen op vrijdag werd er niet gevlogen. Door de komst van Flowerport en Freshport is het aantal vluchten per week volgens sommige bronnen afgenomen tot twee, drie keer per week. Of dat zo is, is moeilijk te achterhalen. Feit is dat Ethiopian Airlines zijn luchtvaart dit jaar uitbreidt met twee vrachtvliegtuigen van het type MD 11. Machines die een capaciteit hebben van 85 ton. Vier vrachtvliegtuigen heeft Ethiopian Airlines al in de lucht, drie van het type Boeing 747 en een van het type 757. Het beleid is recent aangescherpt. Lange tijd verstrekte de EHSC tonnen euro's aan krediet zodat telers niet direct hoefden te betalen voor de luchtvracht. En als ze niet afstuurden wat ze opgaven, dan was men mild. Nu moet vrachtcapaciteit echter vooruit worden betaald en gereserveerd. Een vrachtvliegtuig afhuren kost zo'n € 1,5 ton. En als telers niet afsturen wat ze opgeven, dan volgt een boete.

> Vervolg van pagina 15

gebeuren."

Vertrouwen in sector

Een strengere overheid en banken, verdelers die moeite hebben met telers, je zou bijna denken dat de sierteelt in dit Afrikaanse land zich niet meer ontwikkelt. Want ook de geluiden over lege kassen zijn waar. Het is zeker niet alle ondernemers voor de wind gegaan. En naar schatting 10% van de bedrijven heeft

momenteel geen exportvergunning, dus daar komt geen geld binnen. Ondermaats management is de voornaamste oorzaak van slecht presteren. En zeker bedrijven die in de sierteelt zijn begonnen om snel en goedkoop harde valuta te verdienen, vallen door de mand. De wereldwijde vraaguitval naar bloemen versnelt dit proces.

Telers, adviseurs en toeleveranciers zien parallelen met de situatie in andere landen. Ook in Kenia en Nederland vindt een schifting plaats en lang niet ieder bedrijf is succesvol. Maar toch zijn er tekenen die duiden op vertrouwen in de sector. Bedrijven die al langer te koop staan in Ethiopië kregen recent een nieuwe eigenaar. En bedrijven die niet renderen worden overgenomen.

De relatief jonge bedrijven in Ethiopië mogen dan misschien nog niet veel vet op de botten hebben gekweekt met de bloemeteelt, in veel gevallen is er nog wel een reservepotje waaruit de telers even kunnen putten. Maar makkelijk gaat het op dit moment zeker niet. Het credo is: overleven. Iets dat overigens geldt voor de wereldwijde sierteeltsector, zo stellen betrokkenen in Ethiopië. Uitbreidingsplannen zijn er echter volop en sommige telers breiden al uit, zij het minder onstuimig dan voorheen.

Eén miljoen aan ontwikkelingsgeld

Hoe overleven de telers in Ethiopië? Het zijn de bekende strategieën: door betere cultivars te planten (ook in wit en rood) zodat kwaliteit en opbrengsten verhoogd kunnen worden, maar ook door goed management en goede teeltechnieken toe te passen. Verder geven telers aan dat ze door de opgedane er-

varingen beter in staat zijn met de weersomstandigheden om te gaan. Ook met zomerbloemen en nieuwe gewassen als lelie en freesia.

De Nederlandse overheid heeft € 1.000.000 vrijgemaakt om telers te ondersteunen bij zaken als teelttechniek, geconditioneerd transport, bewaring van de bloemen en deelname aan een certificeringssysteem. Tien bedrijven hebben reeds het zogenoemde Code of Practice behaald en voldoen hiermee aan internationale standaards op het gebied van bedrijfsvoering, traceerbaarheid en veiligheid. En zo zijn er nog meer verbeteringen. Toeleverancier Horticoop start binnenkort met een lab waardoor grondmonsters in Ethiopië geanalyseerd kunnen worden. Verder zijn er meer toeleveranciers bijgekomen.

Transport sterk verbeterd

Ook op het gebied van transport, lange tijd de achilleshiel van het land, is recent veel verbeterd - denk aan de vloottoename en de beschikbaarheid over koelruimte - en er zit nog meer in de pijplijn (zie kader). Luchttransport wordt daardoor niet direct stukken goedkoper; vracht- en afzetkosten blijven ongeveer 70% van de kostprijs bepalen. Telers gaan daarom verder op zoek naar betere belading en lichter karton, zonder de kwaliteit uit het oog te verliezen. Grondstoffen worden eveneens niet echt goedkoper. Maar ook hiervoor geldt volgens telers: ondernemen is er in Ethiopië niet makkelijker op geworden. We weten inmiddels wél beter hoe we bepaalde zaken moeten organiseren. In potentie biedt het land heel veel. We moeten het alleen leren benutten. <

Vermeerdering van rozen gebeurt niet altijd met afdracht van royalties.

Samenvatting

De sierteeltsector in Ethiopië kende een zeer onstuimige groei. Groeistruipen in de vorm van afvallende bedrijven zijn nu zichtbaar. Maar er zijn nog volop ambitieuze ondernemers in het land. En de voorzieningen worden beter, denk aan luchtvracht. De economische crisis en strengere regels remmen hen af.

Uitbreiding gaat minder onstuimig dan voorheen, maar ligt niet stil.